

SCIENCE
PROBLEMS.UZ

ISSN 2181-1342

Actual problems of social and humanitarian sciences
Актуальные проблемы социальных и гуманитарных наук

**Ijtimoiy-gumanitar
fanlarning dolzarb
muammolari**

1-son (5-jild)

2025

SCIENCEPROBLEMS.UZ

IJTIMOIIY-GUMANITAR FANLARNING DOLZARB MUAMMOLARI

№ 1 (5) - 2025

АКТУАЛЬНЫЕ ПРОБЛЕМЫ СОЦИАЛЬНО- ГУМАНИТАРНЫХ НАУК

ACTUAL PROBLEMS OF HUMANITIES AND SOCIAL SCIENCES

TOSHKENT-2025

BOSH MUHARRIR:

Isanova Feruza Tulqinovna

TAHRIR HAY'ATI:

07.00.00- TARIX FANLARI:

Yuldashev Anvar Ergashevich – tarix fanlari doktori, siyosiy fanlar nomzodi, professor, O'zbekiston Respublikasi Prezidenti huzuridagi Davlat boshqaruvi akademiyasi;

Mavlanov Uktam Maxmasabirovich – tarix fanlari doktori, professor, O'zbekiston Respublikasi Prezidenti huzuridagi Davlat boshqaruvi akademiyasi;

Xazratkulov Abror – tarix fanlari doktori, dotsent, O'zbekiston davlat jahon tillari universiteti.

Tursunov Ravshan Normuratovich – tarix fanlari doktori, O'zbekiston Milliy Universiteti;

Xolikulov Axmadjon Boymahammadovich – tarix fanlari doktori, O'zbekiston Milliy Universiteti;

Gabrielyan Sofya Ivanovna – tarix fanlari doktori, dotsent, O'zbekiston Milliy Universiteti.

Saidov Sarvar Atabullo o'g'li – katta ilmiy xodim, Imom Termiziy xalqaro ilmiy-tadqiqot markazi, ilmiy tadqiqotlar bo'limi.

08.00.00- IQTISODIYOT FANLARI:

Karlibayeva Raya Xojabayevna – iqtisodiyot fanlari doktori, professor, Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti;

Nasirxodjayeva Dilafuz Sabitxanovna – iqtisodiyot fanlari doktori, professor, Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti;

Ostonokulov Azamat Abdukarimovich – iqtisodiyot fanlari doktori, professor, Toshkent moliya instituti;

Arabov Nurali Uralovich – iqtisodiyot fanlari doktori, professor, Samarqand davlat universiteti;

Xudoyqulov Sadirdin Karimovich – iqtisodiyot fanlari doktori, dotsent, Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti;

Azizov Sherzod O'ktamovich – iqtisodiyot fanlari doktori, dotsent, O'zbekiston Respublikasi Bojxona instituti;

Xojayev Azizxon Saidaloxonovich – iqtisodiyot fanlari doktori, dotsent, Farg'ona politexnika instituti

Xolov Aktam Xatamovich – iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent, O'zbekiston Respublikasi Prezidenti huzuridagi Davlat boshqaruvi akademiyasi;

Shadiyeva Dildora Xamidovna – iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent v.b, Toshkent moliya instituti;

Shakarov Qulmat Ashirovich – iqtisodiyot fanlari

nomzodi, dotsent, Toshkent axborot texnologiyalari universiteti

09.00.00- FALSAFA FANLARI:

Hakimov Nazar Hakimovich – falsafa fanlari doktori, professor, Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti;

Yaxshilikov Jo'raboy – falsafa fanlari doktori, professor, Samarqand davlat universiteti;

G'aybullayev Otabek Muhammadiyevich – falsafa fanlari doktori, professor, Samarqand davlat chet tillar instituti;

Saidova Kamola Uskanbayevna – falsafa fanlari doktori, "Tashkent International University of Education" xalqaro universiteti;

Hoshimxonov Mo'min – falsafa fanlari doktori, dotsent, Jizzax pedagogika instituti;

O'roqova Oysuluv Jamoliddinovna – falsafa fanlari doktori, dotsent, Andijon davlat tibbiyot instituti, Ijtimoiy-gumanitar fanlar kafedrasini mudiri;

Nosirxodjayeva Gulnora Abdulkaxxarovna – falsafa fanlari nomzodi, dotsent, Toshkent davlat yuridik universiteti;

Turdiyev Bexruz Sobirovich – falsafa fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent, Buxoro davlat universiteti.

10.00.00- FILOLOGIYA FANLARI:

Axmedov Oybek Saporbayevich – filologiya fanlari doktori, professor, O'zbekiston davlat jahon tillari universiteti;

Ko'chimov Shuxrat Norqizilovich – filologiya fanlari doktori, dotsent, Toshkent davlat yuridik universiteti;

Hasanov Shavkat Ahadovich – filologiya fanlari doktori, professor, Samarqand davlat universiteti;

Baxronova Dilrabo Keldiyorovna – filologiya fanlari doktori, professor, O'zbekiston davlat jahon tillari universiteti;

Mirsanov G'aybullo Qulmurodovich – filologiya fanlari doktori, professor, Samarqand davlat chet tillar instituti;

Salaxutdinova Musharraf Isamutdinovna – filologiya fanlari nomzodi, dotsent, Samarqand davlat universiteti;

Kuchkarov Raxman Urmanovich – filologiya fanlari nomzodi, dotsent v/b, Toshkent davlat yuridik universiteti;

Yunusov Mansur Abdullayevich – filologiya fanlari nomzodi, O'zbekiston Respublikasi Prezidenti huzuridagi Davlat boshqaruvi akademiyasi;

Saidov Ulugbek Aripovich – filologiya fanlari nomzodi, dotsent, O'zbekiston Respublikasi Prezidenti huzuridagi Davlat boshqaruvi akademiyasi.

12.00.00- YURIDIK FANLAR:

Axmedshayeva Mavlyuda Axatovna – yuridik fanlar doktori, professor, Toshkent davlat yuridik universiteti;

Muxitdinova Firyuza Abdurashidovna – yuridik fanlar doktori, professor, Toshkent davlat yuridik universiteti;

Esanova Zamira Normurotovna – yuridik fanlar doktori, professor, O'zbekiston Respublikasida xizmat ko'rsatgan yurist, Toshkent davlat yuridik universiteti;

Hamroqulov Bahodir Mamasharifovich – yuridik fanlar doktori, professor v.b., Jahon iqtisodiyoti va diplomatiya universiteti;

Zulfiqorov Sherzod Xurramovich – yuridik fanlar doktori, professor, O'zbekiston Respublikasi Jamoat xavfsizligi universiteti;

Xayitov Xushvaqt Saparbayevich – yuridik fanlar doktori, professor, O'zbekiston Respublikasi Prezidenti huzuridagi Davlat boshqaruvi akademiyasi;

Asadov Shavkat G'aybullayevich – yuridik fanlar doktori, dotsent, O'zbekiston Respublikasi Prezidenti huzuridagi Davlat boshqaruvi akademiyasi;

Ergashev Ikrom Abdurasulovich – yuridik fanlari doktori, professor, Toshkent davlat yuridik universiteti;

Utemuratov Maxmut Ajimuratovich – yuridik fanlar nomzodi, professor, Toshkent davlat yuridik universiteti;

Saydullayev Shaxzod Alixanovich – yuridik fanlar nomzodi, professor, Toshkent davlat yuridik universiteti;

Hakimov Komil Baxtiyarovich – yuridik fanlar doktori, dotsent, Toshkent davlat yuridik universiteti;

Yusupov Sardorbek Baxodirovich – yuridik fanlar doktori, dotsent, Toshkent davlat yuridik universiteti;

Amirov Zafar Aktamovich – yuridik fanlar doktori (PhD), O'zbekiston Respublikasi Sudyalar oliy kengashi huzuridagi Sudyalar oliy maktabi;

Jo'rayev Sherzod Yuldashevich – yuridik fanlar nomzodi, dotsent, Toshkent davlat yuridik universiteti;

Babadjanov Atabek Davronbekovich – yuridik fanlar nomzodi, dotsent, Toshkent davlat yuridik universiteti;

Normatov Bekzod Akrom o'g'li — yuridik fanlar bo'yicha falsafa doktori, Toshkent davlat yuridik universiteti;

Rahmatov Elyor Jumaboyevich — yuridik fanlar nomzodi, Toshkent davlat yuridik universiteti;

13.00.00- PEDAGOGIKA FANLARI:

Xashimova Dildarxon Urinboyevna – pedagogika fanlari doktori, professor, Toshkent davlat yuridik universiteti;

Ibragimova Gulnora Xavazmatovna – pedagogika fanlari doktori, professor, Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti;

Zakirova Feruza Maxmudovna – pedagogika fanlari doktori, Toshkent axborot texnologiyalari universiteti huzuridagi pedagogik kadrlarni qayta tayyorlash va ularning malakasini oshirish tarmoq markazi;

Kayumova Nasiba Ashurovna – pedagogika fanlari doktori, professor, Qarshi davlat universiteti;

Taylanova Shoxida Zayniyevna – pedagogika fanlari doktori, dotsent;

Jumaniyozova Muhayyo Tojiyevna – pedagogika fanlari doktori, dotsent, O'zbekiston davlat jahon tillari universiteti;

Ibraximov Sanjar Urunbayevich – pedagogika fanlari doktori, Iqtisodiyot va pedagogika universiteti;

Javliyeva Shaxnoza Baxodirovna – pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), Samarqand davlat universiteti;

Bobomurotova Latofat Elmurodovna — pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), Samarqand davlat universiteti.

19.00.00- PSIXOLOGIYA FANLARI:

Karimova Vasila Mamanosirovna – psixologiya fanlari doktori, professor, Nizomiy nomidagi Toshkent davlat pedagogika universiteti;

Hayitov Oybek Eshboyevich – Jismoniy tarbiya va sport bo'yicha mutaxassislarni qayta tayyorlash va malakasini oshirish instituti, psixologiya fanlari doktori, professor

Umarova Navbahor Shokirovna– psixologiya fanlari doktori, dotsent, Nizomiy nomidagi Toshkent davlat pedagogika universiteti, Amaliy psixologiyasi kafedrasi mudiri;

Atabayeva Nargis Batirovna – psixologiya fanlari doktori, dotsent, Nizomiy nomidagi Toshkent davlat pedagogika universiteti;

Shamshetova Anjim Karamaddinovna – psixologiya fanlari doktori, dotsent, O‘zbekiston davlat jahon tillari universiteti;

Qodirov Obid Safarovich – psixologiya fanlari doktori (PhD), Samarqand viloyat IIB Tibbiyot bo‘limi psixologik xizmat boshlig‘i.

22.00.00- SOTSILOGIYA FANLARI:

Latipova Nodira Muxtarjanovna – sotsiologiya fanlari doktori, professor, O‘zbekiston milliy universiteti kafedra mudiri;

Seitov Azamat Po‘latovich – sotsiologiya fanlari doktori, professor, O‘zbekiston milliy universiteti;

Sodiqova Shohida Marxaboyevna – sotsiologiya fanlari doktori, professor, O‘zbekiston xalqaro islom akademiyasi.

23.00.00- SIYOSIY FANLAR

Nazarov Nasriddin Ataqulovich –siyosiy fanlar doktori, falsafa fanlari doktori, professor, Toshkent arxitektura qurilish instituti;

Bo‘tayeov Usmonjon Xayrullayevich –siyosiy fanlar doktori, dotsent, O‘zbekiston milliy universiteti kafedra mudiri.

OAK Ro‘yxati

Mazkur jurnal Vazirlar Mahkamasi huzuridagi Oliy attestatsiya komissiyasi Rayosatining 2022-yil 30-noyabrdagi 327/5-son qarori bilan tarix, iqtisodiyot, falsafa, filologiya, yuridik va pedagogika fanlari bo‘yicha ilmiy darajalar yuzasidan dissertatsiyalar asosiy natijalarini chop etish tavsiya etilgan ilmiy nashrlar ro‘yxatiga kiritilgan.

“Ijtimoiy-gumanitar fanlarning dolzarb muammolari” elektron jurnali 2020-yil 6-avgust kuni 1368-sonli guvohnoma bilan davlat ro‘yxatiga olingan.

Muassis: “SCIENCEPROBLEMS TEAM” mas’uliyati cheklangan jamiyati

Tahririyat manzili:

100070. Toshkent shahri, Yakkasaroy tumani, Kichik Beshyog‘och ko‘chasi, 70/10-uy. Elektron manzil:

scienceproblems.uz@gmail.com

Bog‘lanish uchun telefon:

(99) 602-09-84 (telegram).

MUNDARIJA

07.00.00 – TARIX FANLARI

<i>Xadjamuratova Matlyuba Xashimovna</i> YOSHLARNI IJTIMOIIY HIMOYA QILISHNING TARIXIY ILDIZLARI	11-15
<i>Abdimo‘minov Oybek Bektemirovich</i> MARKAZIY OSIYODA KO‘PTOMONLAMA MUNOSABATLAR: TARIXIY YONDASHUVLAR, SIYOSIY VA IQTISODIY INTEGRATSIYA	16-22
<i>Шадманов Турдибай Рузибаевич</i> ПРОБЛЕМЫ ПЛАНИРОВАНИЯ ПРИ СТРОИТЕЛЬСТВЕ ЖИЛЬЯ В УЗБЕКИСТАНЕ В ПЕРИОД 1940-1960 ГГ	23-27
<i>Мирзаева Наргиза Беркиновна, Рузиева Мухлиса Баходир кизи</i> ИНВАЛИДНОСТЬ И ЕЕ ИСТОРИЯ. СОЦИАЛЬНАЯ ЗАЩИТА ИНВАЛИДОВ В УЗБЕКИСТАНЕ	28-33
<i>Abdug‘aniyev Bekzod Abduvali o‘gli</i> SUG‘DIYLARDA DIN MASALASI: ZARDUSHTIYLIK VA MAZDAKIYLIK	34-40
<i>Umrzoqov Maqsud Shokirovich</i> V.L.VYATKINNING SAMARQANDNING TARIXIY YODGORLIKLARINI O‘RGANISHGA DOIR ISHLARI	41-46
<i>Ochildiyev Lochinbek</i> QASHQADARYO VOHASI TARIXIY-MADANIY YODGORLIKLARI, ZIYORATGOHLARI ULARNING TARIXIY-ETNOGRAFIK XUSUSIYATLARI	47-56
<i>Mamatqulov Bekzod, Bozorov Alisher</i> O‘ZBEKISTONDA SANOAT TARMOQLARINING RIVOJLANISHIDA JANUBIY VILOYATLARNING O‘RNI (1924-1991-YILLAR)	57-64

08.00.00 – IQTISODIYOT FANLARI

<i>Мамажонов Акрамжон</i> МОЛИЯВИЙ НАТИЖАЛАР (УМУМЛАШГАН ДАРОМАДЛАР) ТЎҒРИСИДАГИ ҲИСОБОТ ВА УНИ ШАКЛЛАНИШИ	65-71
<i>Xolmuratov Xolilla</i> O‘ZBEKISTONDA QAYTA TIKLANUVCHI ENERGIYA MANBALARINI RIVOJLANTIRISH VA ENERGO-SAMARADORLIKNI OSHIRISH ISTIQBOLLARI: IQTISODIY VA IJTIMOIIY TAHLIL	72-83
<i>Karimov Khojakbar</i> INNOVATION POTENTIAL AND TECHNOLOGICAL DEVELOPMENT IN UZBEKISTAN’S MANUFACTURING SECTOR: ENHANCING EFFICIENCY THROUGH AI-DRIVEN MANAGEMENT OF INNOVATIVE INFRASTRUCTURES	84-90
<i>Тўлаков Улуғбек Тошмаматович</i> СОЛИҚ МАЪМУРИЯТЧИЛИГИНИ ТАКОМИЛЛАШТИРИШДА ИННОВАЦИОН ЁНДАШУВЛАР	91-105

<i>Xolmurotov Fozil</i> RAQOBATBARDOSHLIKNI OSHIRISH VA EKSPORTNI RIVOJLANTIRISH ORQALI MINTAQAVIY IQTISODIY BARQARORLIKNI TA'MINLASH: NAZARIYA VA AMALIY YONDASHUVLAR	106-118
<i>Komilov Bakhtiyorjon</i> OPPORTUNITIES AND CHALLENGES IN E-COMMERCE LOGISTICS IN CENTRAL ASIA	119-129
<i>Abdusattorov Sodiqjon</i> TA'LIM XIZMATLARI BOZORIDA TADBIRKORLIK FAOLIYATI TURLARI	130-134
<i>G'anibayev Iloxomjon</i> AUDITORLIK DALILLARI ISHONCHLILIGINI TA'MINLASHDA INTERVYU USULINING AHAMIYATI	135-145
<i>Akhmedov Khasan</i> ISSUES OF IMPROVING THE SYSTEM OF COMPENSATION PAYMENTS UNDER COMPULSORY CIVIL LIABILITY INSURANCE	146-153
<i>Саттаров Абдусамат Умирқулович</i> МИНТАҚАВИЙ ИҚТИСОДИЁТДА БАҲОЛАШ МЕТОДИКАСИ ВА УНДА ЭКОНОМЕТРИК УСУЛЛАР	154-159
<i>Musamukhamedov Azimjon Jamoliddinovich</i> O'ZBEKISTONDA ISLOMIY MIKROMOLIYA: BARQARORLIK VA FAROVONLIK SARI ADOLATLI YO'L	160-168
09.00.00 - FALSAFA FANLARI	
<i>Xaitov Elmurod Bekmurodovich</i> DUNYO AHOLISINING O'SISH DINAMIKASIGA TA'SIR ETUVCHI IJTIMOIIY KO'RSATKICHLAR VA AHOLI HAYOT SIFATI	169-174
<i>Shaydullayev Normuhammad</i> BIOEPISTEMOLOGIYA YOKI EPISTEMOLOGIYADA FANLARARO YONDASHUVLAR	175-179
<i>Sulaymonov Maxmudjon Shuxratbekovich</i> O'ZBEKISTONDA FUQAROLIK POZITSIYASI SHAKLLANISHIGA TA'SIR KO'RSATUVCHI IJTIMOIIY OMILLARNING FALSAFIY TAHLILI	180-185
<i>Berdaliyeva Sevara</i> YUSUF XOS HOJIBNING AXLOQIY QARASHLARINI SHAKLLANISHINING TARIXIY-IJTIMOIIY OMILLARI	186-198
<i>Ergashev Urolbek Berkinovich</i> AHMAD TOSHKO'PRIZODA ILMLAR TASNIFINING AHAMIYATI	199-205
<i>Qaxorov Pulotjon Xursanmurodovich</i> INSON GO'ZALLIGI VA UNING AXLOQIY VAHOSI	206-211
<i>Абдуллаходжаев Гайрат</i> ГЛОБАЛИЗАЦИЯ И ЕЁ ВЛИЯНИЕ НА ЭСТЕТИЧЕСКОЕ ВОСПИТАНИЕ МОЛОДЕЖИ	212-215
<i>Ro'ziyev Maqsud O'rinovich</i> ABULHASAN BAHMANYOR SHAXSIYATI VA MA'NAVIY MEROSI	216-220

10.00.00 – FILOLOGIYA FANLARI

<i>O'zbekov Umidjon Narzullo o'g'li, Boboqulova Nilufar Xayrullo qizi</i> BOSHLANG'ICH TA'LIM INGLIZ TILI DARSLARIDA OG'ZAKI NUTQNI SHAKLLANTIRISH	221-225
<i>Kamalova Madina</i> CHINGIZ AYTMATOV ASARLARIDA BOLA RUHIYATI	226-230
<i>Karimov Rivojiddin Gulamjonovich</i> DISCOURSE AND ITS LINGUOCULTURAL INTERPRETATION	231-240
<i>Baxtiyorova Maftuna Baxtiyorovna</i> INGLIZ TILIDA ANTROPONIMIK BIRLIKLARNING LEKSIK-SEMANTIK TAHLILI	241-246
<i>Nurmuxammedov Yusuf Shakarboyevich</i> FRAZEOLOGIK BIRLIKLARNING MA'NO QATLAMLARI, METAFORA VA METONIMIYA KABI LINGVISTIK HODISALAR BILAN ALOQASI	247-251
<i>Xujakulov Ravshan Isroilovich</i> INGLIZ VA O'ZBEK TILLARIDA XALQ TABOBATIGA OID LEKSIK BIRLIKLARNING DERIVATSION TADQIQI	252-258
<i>Olimova Khurshida Vaydillayevna</i> "PROPER NOUNS IN ENGLISH AND UZBEK: STRUCTURE AND THEIR UNIQUE FEATURES"	259-263
<i>Ermatov Ixtiyor, Risqulova Muslima</i> "DEVONU LUG'OTIT TURK" ASARIDA TOPONIMLARNING BERILISHI	264-269
<i>Abduraimova Dinara Bahodir qizi, Abdullayeva Nilufar Ramazonovna</i> INGLIZ TILIDAGI LEKSIK MATERIALLARNI BOYITISHDA ZAMONAVIY TEKNOLOGIYALARNING O'RNI	270-273
<i>Mardonov Maxmud</i> LATIFALARNI TASNIF QILISH MEZONLARI VA TASNIFOTI	274-280
<i>Nazarov Sardor Shamurodovich</i> A COMPARATIVE STUDY OF STRUCTURAL-SEMANTIC CHARACTERISTICS OF ENGLISH AND UZBEK LANGUAGE WORD COMBINATIONS	281-284

12.00.00 – YURIDIK FANLAR

<i>Абдурасулова Кумриниса Раимкуловна, Каракетова Дилноза Юлдашевна</i> КРИМИНОЛОГИЯДА САБАБИЯТ	285-302
<i>Yumatov Bogdan Olegovich</i> APPROACHES TO UNDERSTANDING THE PRINCIPLES OF ANTI-CORRUPTION MONITORING	303-309
<i>Абдурахманова Нодирахон</i> ПРОБЛЕМЫ ИМПЛЕМЕНТАЦИИ СМАРТ-КОНТРАКТОВ В ЗАКОНОДАТЕЛЬСТВО УЗБЕКИСТАНА	310-317
<i>Бекбутаева Лобар</i> СОЦИАЛЬНАЯ ЗАЩИТА ПРАВ ДЕТЕЙ-СИРОТ И ДЕТЕЙ, ОСТАВШИХСЯ БЕЗ ПОПЕЧЕНИЯ РОДИТЕЛЕЙ: МЕЖДУНАРОДНО-ПРАВОВЫЕ СТАНДАРТЫ И НАЦИОНАЛЬНЫЕ АСПЕКТЫ	318-323

<i>Nishonov Abdulloh Ubaydulloh o'g'li</i> CHIQUINDILARNI TRANSCHEGARAVIY TASHISH VA OLIB O'TISHNING XALQARO HUQUQIY TARTIBI	324-329
<i>Саидов Шохруххон Музаффарович</i> ПРОКУРАТУРА ОРГАНЛАРИНИНГ ҲУҚУҚ ИЖОДКОРЛИГИ ФАОЛИЯТИДАГИ ИШТИРОКИНИ БАҲОЛАШНИНГ ЎЗИГА ХОС ХУСУСИЯТЛАРИ	330-338
<i>Maxmudov Sunnat Azim o'g'li</i> AYBLILIK TO'G'RISIDAGI MASALANI HAL QILMAY TURIB JINOYAT ISHINI TUGATISH TARTIBI: QONUNCHILIKDAGI MUAMMOLAR TAHLILI	339-348
<i>Inomxo'jaeva Sanobar Muxammadixonovna</i> JAMIYATDA HUQUQIY ONGNI RIVOJLANTIRISHDA HUQUQIY TARBIYA USULLARINING AHAMIYATI	349-355
<i>Mirzakarimova Dilafruz Doniyorovna</i> SUN'IY INTELLEKT, ROBOTOTEXNIKA VA HUQUQ: SUN'IY INTELLEKTNING XAVFSIZ KIBERXAVFSIZLIK TIZIMLARIGA TA'SIRI	356-362
<i>Raximjonova Nargizaxon Raximjonovna</i> YAGONA JINOYATNING JINOYAT-HUQUQIY TAVSIFI	363-368
<i>Dehqanov Raxmatilla Mirzaraxmat o'g'li</i> ISTE'MOLCHILAR ISHTIROKIDAGI TRANSCHEGARAVIY MUNOSABATLAR UCHUN QO'LLANADIGAN HUQUQ	369-374
13.00.00 - PEDAGOGIKA FANLARI	
<i>Iminaxunova Iroda Xuseynovna</i> DIAGNOSTIK YONDASHUV ASOSIDA XORIJIY TILNI O'QITISH IMKONIYATLARI	375-379
<i>Xusanova Mohira</i> XORIJIY TILLARNI O'QITISH VA NAZORAT QILISHNING MAZMUNI	380-386
<i>Haqberdiyev Baxtiyor Rustamovich</i> TEXNIK VA SAN'AT FANLARINI INTEGRATIV O'QITISHDA SINERGETIK KOMPETENTLIKNI TAKOMILLASHTIRISH	387-391
<i>Erkulova Feruza Melikuziyevna</i> THE ROLE OF METHODOLOGICAL TRAINING IN ENHANCING PROFESSIONAL COMPETENCE OF FOREIGN LANGUAGE TEACHERS	392-402
<i>Malikova Madina Abduraxmon qizi</i> INGLIZ TILI DARSLARINI O'QITISH JARAYONIDA HAMKORLIK VA KOOPERATIV O'QITISH TEKNOLOGIYALARIDAN FOYDALANISHNING USTUVOR USULLARI	403-407
<i>Умаров Азиз Авазович</i> РОЛЬ ДИАЛОГИЧЕСКОЙ РЕЧИ В ОБУЧЕНИИ РУССКОМУ ЯЗЫКУ: МЕТОДИЧЕСКИЕ АСПЕКТЫ	408-412
<i>Рахмонова Шалола Фахриддин кизи</i> ЖАМИЯТ РИВОЖЛАНИШИДА МЕДИА КОМПЕТЕНЦИЯНИНГ ЎРНИ	413-417
<i>Boymirzaeva Raximaxon Xoshimjonovna</i> XALQ TA'LIMI PEDAGOGLARNI MALAKASINI OSHIRISH JARAYONIDA HUQUQIY ONG VA HUQUQIY MADANIYATINI YUKSALTIRISHGA OID XORIY TAJRIBASI	418-427

<i>Jamolova Mohigul Baxtiyorovna</i> BO'LAJAK CHET TILI FANI O'QITUVCHILARINING TANQIDIY FIKRLASH QOBILİYATLARINI RIVOJLANTIRISHNING NAZARIY VA METODIK ASOSLARI	428-432
<i>Raxmatov Mirzo Mukimovich</i> BO'LAJAK INFORMATIKA O'QITUVCHILARIGA DASTURLASH TILLARINI O'QITISHNI TAKOMILLASHTIRISHDA SEMIOTIK YONDASHUV	433-438
<i>Umirova Mamlakat Imomovna</i> NUTQIY MADANIYATNI O'STIRISHNING NAZARIY VA AMALIY ASOSLARI	439-442
<i>Nafasov Arslon Komilovich</i> TARIX FANINI O'QITISH PEDAGOGIK TADQIQOTLAR OBYEKTI SIFATIDA	443-448
<i>Valiyeva Nasiba Xadiytullayevna</i> OLİY TA'LIMDA O'QITISHNI RAQAMLASHTIRISHDA ZAMONAVIY PEDAGOGIK METOD VA MODELLAR	449-455
<i>Мухаммадиева Угилрой Холмуродовна</i> ФОРМИРОВАНИЕ НАВЫКОВ И КОМПЕТЕНЦИЙ В ОБЛАСТИ СИНХРОННОГО ПЕРЕВОДА У СТУДЕНТОВ	456-463
<i>Qosimova Ozoda Xudoynazarovna</i> PEDAGOG XOTIN-QIZLARNING IJTIMOY FAOLLIGINI RIVOJLANTIRISHNING IJTIMOY- PEDAGOGIK TAHLILI	464-472

Received: 20 December 2024

Accepted: 5 January 2025

Published: 15 January 2025

Article / Original Paper

“ISLAMIC MICROFINANCE IN UZBEKISTAN: THE FAIR PATH TO STABILITY AND PROSPERITY”

Musamukhamedov Azimjon Jamoliddinovich,

PhD Candidate at Westminster International University in Tashkent (WIUT)

E-mail: azi.musamuxamedov@wiut.uz

Abstract. This article explores the importance of new approaches in addressing poverty and their empirical significance. The research compares contemporary financial systems with Islamic microfinance systems and provides recommendations. Additionally, a model based on partnership (instead of interest-based loans) is proposed, with a focus on the low income based population and the key subjects of entrepreneurship.

Keywords: islamic microfinance, poverty level, zakat, waqf, sadaqa.

O‘ZBEKISTONDA ISLOMIY MIKROMOLIYA: BARQARORLIK VA FAROVONLIK SARI ADOLATLI YO‘L

Musamukhamedov Azimjon Jamoliddinovich,

Toshkentdagi Vestminster Xalqaro Universiteti (TXVU) PhD doktoranti

Annotatsiya. Mazkur maqolada kambag‘allikni bartaraf etishda yangi yondashuvlarning muhim ekani va ularning empirik ahamiyati o‘rganiladi. Tadqiqotda zamonaviy moliya tizimlari bilan islomiy mikromoliya tizimlari solishtiriladi va tavsiyalar beriladi. Shuningdek, aholining kam ta‘minlangan qatlami va tadbirkorlikning tayanch subyektlari uchun foizli qarzlarni o‘rniga sherikchilikka asoslangan model va asoslar keltirilgan.

Kalit so‘zlar: islomiy mikromoliya, kambag‘allik darajasi, zakot, vaqf, sadaqa.

DOI: <https://doi.org/10.47390/SPR1342V5I1Y2025N18.1>

Kirish. Qashshoqlik bugungi kunda dunyoning eng katta muammolaridan biri hisoblanadi. Hozirda taxminan 700 million odam, ya‘ni dunyo aholisining 8,5 foizi, kuniga 2,15 dollardan kam daromad bilan yashaydi, bu esa o‘ziga xos qashshoqlik darajasi mavjud ekanligini anglatadi. Global iqtisodiy taraqqiyot COVID-19 pandemiyasi sababli to‘xtab qoldi va muvaffaqiyatsizliklar kuchaydi. Kam daromadli mamlakatlarda qashshoqlik darajasi pandemiya oldidan yuqori ko‘rsatkichlarga chiqdi [22]. Musulmon jamiyati bu masalada bir qancha tashabbus va harakatlar ko‘rsatmoqda. Jahon Banki tomonidan har bir shaxsga kunlik ehtiyojlarni qondirish uchun zarur bo‘lgan minimal daromad 2,15 AQSH dollari deb belgilangan [22]. Qashshoqlikka qarshi kurashish nafaqat iqtisodiy, balki ijtimoiy va ma‘naviy nuqtai nazardan ham muhim bir vazifadir. O‘zbekiston uchun qashshoqlik nafaqat iqtisodiy ko‘rsatkich emas, balki ko‘plab insonlarning imkoniyatlari va hayot sifatiga ta‘sir etuvchi ijtimoiy muammo hisoblanadi. Hozirgi kunda islom va zamonaviy ta‘limotlarda ijtimoiy adolat va daromadlarni qayta taqsimlashning muhim vositasi sifatida xayriya faoliyatlariga katta ahamiyat berilmoqda. Majburiy va ixtiyoriy to‘lovlar, shuningdek, ixtiyoriy xayriya ishlari

O'zbekistonda iqtisodiy qiyinchiliklarni bartaraf etishning imkoniyatlarini taqdim etmoqda[19].

O'zbekistonda qashshoqlikni bartaraf etishning ijodiy va amaliy usullari uning muhim ahamiyatini ko'rsatadi. Milliy harakatlar va xalqaro yordam, jumladan, xalqaro tashkilotlarning imtiyozli ko'maklari mavjud bo'lishiga qaramay, qashshoqlikni samarali ravishda kamaytirish bir nechta muammolar tomonidan to'siqqa uchramoqda. Ushbu tadqiqotga ko'ra, xayriya va majburiy to'lovlar bo'yicha tashabbuslar, mavjud moliyaviy resurslarning tengroq taqsimlanishiga yo'naltirilgan bo'lib, iqtisodiy va ijtimoiy muammolarni hal qilish uchun ma'naviy majburiyat va jamoat yordamidan foydalanish orqali mustahkam poydevor yaratish imkonini beradi. Tadqiqotda islomiy mikromoliya tashkilotlari va notijorat tashkilotlarining ahamiyati o'rganilgan va O'zbekistondagi qashshoqlikni hal qilishda bu tashkilotlarning ijrosi dalillar yordamida ko'rib chiqilgan. Ixtiyoriy va majburiy to'lovlar, shuningdek, islomiy mikromoliya tashkilotlari orqali qashshoqlikni bartaraf etishning muhim strategiyasi sifatida ajratilgan va ularning xizmatlarini ehtiyojmand shaxslarga yo'naltirish zarurati ta'kidlangan. Mikromoliya tashkilotlari, odatda, ikki turga bo'linadi: an'anaviy va islomiy mikromoliyalash tizimlari. Islomiy mikromoliya tizimlari, kam daromadli aholiga va kichik biznes egalari uchun moliyaviy inklyuziyani ta'minlashga imkon yaratadi [4]. Bu tizim, an'anaviy yondashuvdan farqli ravishda, nafaqat yangi ta'minot va tizimni yaratadi, balki moliyaviy resurslarni samarali taqsimlashni, tengsizlikni kamaytirishni va qashshoqlar uchun yangi imkoniyatlar yaratishni ta'minlaydi [8]. Mavzu bilan bog'liq adabiyotlar tahlilida bu masala kengroq yoritilgan.

Mavzuga oid adabiyotlar tahlili.

2.1 Mikromoliya haqida tasavvur

Mikromoliyalash tizimi kam daromadli aholiga va kichik biznes egalari uchun banklar taqdim etadigan moliyaviy xizmatlardan foydalana olmasliklaridan kelib chiqib, ularni bu bo'shliqni to'ldirish imkoniyatlari bilan ta'minlashni maqsad qiladi. Jimoh (2024) ga ko'ra mikromoliya tizimi, ayniqsa kam daromadli aholini moliyaviy tizimga kiritish va moliyaviy inklyuziyani rivojlantirish uchun joriy qilingan. Biroq, dunyoning ko'plab davlatlarida mikromoliyalash tizimining ijtimoiy va iqtisodiy maqsadlari to'liq amalga oshirilmagan, chunki ba'zi musulmon mamlakatlarida aholi diniy e'tiqodlariga asoslanib, mavjud mikromoliyaviy xizmatlardan foydalanishni afzal ko'rmaydi[14]. Shaikh (2017) fikriga ko'ra, foiz asosiga qurilgan mikromoliyadan ko'ra, foyda ulashishga asoslangan islomiy mikromoliyalash tizimi qashshoqlikni yanada samarali kamaytirishi mumkin. Mikromoliya tizimi kambag'al va past daromadli shaxslarga, shuningdek, ularning mikroiqtisodiy faoliyatlarini qo'llab-quvvatlash uchun mo'ljallangan xizmatlarni taqdim etadi, masalan, omonatlar, kreditlar, to'lovlar, pul o'tkazmalari va sug'urta [6]. Hindiston Markaziy banki (2000) mikromoliyaning ta'rifini qishloq, yarim shahar va shahar hududlarida kambag'al va kichik tadbirkorlarga moliyaviy xizmatlar orqali yashash sharoitlarini yaxshilashga qaratilgan tizim sifatida ko'rsatadi. Kurmanaliev va boshqalar (2003) mikromoliyalashni iqtisodiy jihatdan kam ta'minlangan shaxslarni mikrokreditlar va boshqa kichik moliyaviy xizmatlar bilan ta'minlashga qaratilgan tizim deb ta'kidlaydilar. Mikromoliya, zamonaviy adabiyotlarda, moliyaviy inklyuziyani rivojlantirishning asosiy vositasi sifatida qaraladi. Adnan va Kumar (2021) mikromoliyaning "an'anaviy bank tizimidan chetlashtirilganlarga bank xizmatlarini taqdim etish imkoniyatini yaratishini" ta'kidlaydilar. Mikromoliya tizimi moliyaviy jihatdan zaif bo'lganlarni qo'llab-quvvatlashda muhim vosita hisoblanadi [1]. Mikromoliyaning ahamiyatini tahlil qilgan Rohman

va boshqalar (2021) uni kambag'allikni hal qilishning samarali vositasi sifatida ko'radilar, chunki mikro kreditlar yordamida mikro va kichik bizneslarni qo'llab-quvvatlash imkonini beradi. Biroq, mikromoliya institutlari ko'pincha kutilgan natijalarga erishishda qiyinchiliklarga duch kelgan va bu esa ularning moliyaviy amaliyotlarini isloh qilish zaruriyatini yuzaga keltirgan. Ularning asosiy daromad manbalari, odatda, foizlar bilan bog'liq bo'lib, bu boradagi nosog'lom kapitalistik qarashlar tobora ko'rsatilmoqda. 1976 yil Nobel mukofoti laureati Muhammad Yunus mikromoliyaning asliy maqsadini kambag'allikka qarshi kurash deb belgilagan. Keyinchalik, Yunus tomonidan ishlab chiqilgan mikromoliya modeli foyda olishga qaratilgan mexanizm sifatida turli maqsadlar uchun ishlatilgan. Shuning uchun, musulmonlar orasida moliyaviy inklyuziyani rivojlantirish va kambag'allikni yengillashtirish maqsadida islomiy mikromoliyaviy tizimlar joriy etilgan [18].

2.2 Islomiy mikromoliya

Islomiy mikromoliya, kam daromadli aholi, mikro va kichik bizneslar uchun, moliyaviy resurslarga cheklangan kirish imkoniyatlari tufayli, shariat asosida moliyaviy yordam taqdim etishni maqsad qiladi [2][9]. Rohman va boshqalar (2021) islomiy mikromoliyani, shariat tamoyillariga amal qiladigan, foiz olishni taqiqlovchi va adolatsizlik, qimor kabi salbiy faoliyatlarni bartaraf etishga qaratilgan tizim sifatida ta'riflaydilar. Islomiy moliya sohasining bir qismi sifatida, islomiy mikromoliya shariatga asoslanib, foizli operatsiyalarni taqiqlaydi [11]. Shuning uchun, islomiy mikromoliya dasturlarini amalga oshirishda foizni taqiqlash, risklarni bo'lishish, noaniqlikdan qochish va jamiyatning farovonligini ta'minlash kabi shariat tamoyillari muhim o'rin tutadi. Islomiy mikromoliya kambag'allikni yengillashtirish va moliyaviy vositachilikni rivojlantirishga yordam beradi [13]. Elkomi va Kroson (2013) islomiy mikromoliya mahsulotlarini, xususan hamkorlik shartnomalari orqali, musulmon va musulmon bo'lmagan aholi uchun samarali moliyaviy resurslarni jalb qilish vositasi sifatida ko'radilar [10]. Bu, islomiy mikromoliyaning musulmonlar orasida qarzdorlikni kamaytirish va musulmon bo'lmaganlar bilan yaxshi muvofiqlikni ta'minlashga yordam beradi. Shuningdek, islomiy mikromoliya moliyaviy inklyuziya orqali kambag'allikni kamaytirish imkoniyatiga ega [4].

2.3 Islomiy mikromoliya tuzilmalari

Global Islomiy Moliyaviy Hisobot (2012) islomiy mikromoliya mahsulotlarini uch asosiy turga ajratadi: mikro kredit, mikro-faoliyatlar va xayriya. Mikro kreditda biznes aktivlari ijaraga asoslangan bo'lib, yangi biznes imkoniyatlari yuzaga kelganida yetishmovchiliklarni bartaraf etish uchun ishlatiladi. Mikro-faoliyatlar daromad va zararni kelishilgan nisbatda bo'lishish imkoniyatini yaratadi. Islomiy mikromoliyaning xayriya turi esa, barqarorlikni ta'minlash maqsadida institutlar tomonidan qo'shimcha yordam sifatida taqdim etiladi. Usman va Tasmin mikro kredit mahsulotlarini qarz al-hasan, murobaha, ijara va salam; mikro-faoliyatlarni muzoraba va mushoraka; xayriya turlarini esa zakat, sadaqa va vaqf deb belgilaydilar [20]. Mikro kredit, mikro-faoliyat va xayriya xizmatlaridan tashqari, islomiy mikromoliya moliyaviy bo'lmagan xizmatlarni ham taqdim etadi, masalan, islomiy ta'lim.

2.4 Mikro kredit mahsulotlari

Qarz al-hasan – foizsiz kredit bo'lib, odatda mijozlarga favqulodda holatlar yoki likvidlik muammolari yuzaga kelganda beriladi va bu kreditlar institutlar bilan mijozlar o'rtasidagi ijobiy munosabatlarni rivojlantiradi [16]. Murobaha shartnomasida, institut (masalan, mikromoliya banki) mahsulot yoki aktivni sotib olib, uni mijozga qo'shilgan xarajat va foyda

bilan sotadi [12]. Ijara shartnomasida esa, mulkdor yoki moliyaviy tashkilot va foydalanuvchi o'rtasida aktivdan foydalanish huquqi bir muddatga o'tkaziladi va ijara to'lovlari amalga oshiriladi. Salam – bu islomiy moliyaviy shartnoma bo'lib, shu kecha kunduzda asosan kichik bizneslarda mazkur xizmatdan foydalanish qulaydir. Shartnoma, ma'lum bir tovarni kelajakda yetkazib berish sharti bilan sotish bo'yicha kelishuvni o'z ichiga oladi, bunda tovar miqdori va narxi oldindan kelishiladi va to'lovlar kelishilgan vaqtda amalga oshiriladi.

2.5 Mikrofaoliyat mahsulotlari

Jimoh, Attah va Abdul muzorabani islomiy moliyaviy shartnoma sifatida ta'riflaydilar, bunda kapital tadbirkorga beriladi va u mablag'ni foyda olish uchun investitsiya qiladi, keyin esa foyda moliyalovchi va tadbirkor o'rtasida taqsimlanadi [13]. Mikromoliya institutlari kichik biznes egalari uchun biznesni rivojlantirishda yordam berishi, shu bilan birga foyda olish imkoniyatini yaratishi kerak [12]. Mushoraka esa, foyda bo'lishish asosida ishlovchi boshqa bir mikro-faoliyat mahsuloti bo'lib, bunda ikkala tomon ham biznesda ishtirok etadi va barcha to'lovlar o'zaro kelishilgan ulushga ko'ra bo'linadi [5].

Masalaning qo'yilishi va tadqiqot usuli. Mazkur maqola mavjud islomiy mikromoliya tashkilotlari faoliyatlari doirasida olib borilgan ilmiy va empirik ishlarning umum ko'nikmalari natijalari, ularga oid turkum va ilmiy maqolalar, ilmiy izlanishlar va tadqiqot ishlariga tayanadi. Shuningdek mazkur maqolada qiyosiy va ilmiy yondashuvlarning ham o'ziga xos metodik uslublaridan olingan namunalarni ko'rish mumkin.

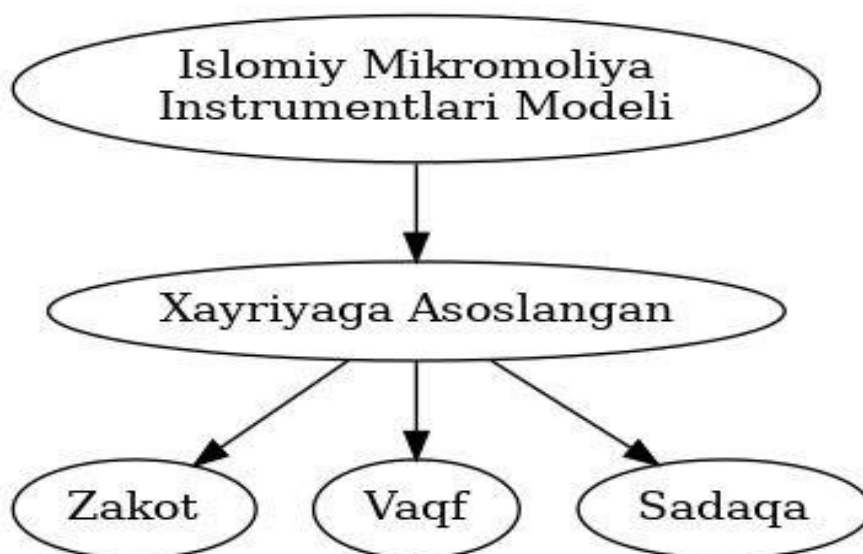
Odatda mikromoliya tashkilotlari iqtisodiy resurslari yetarli bo'lmagan shaxslar uchun mo'ljallangan bo'lib, ularning kunlik, haftalik va hattoki oylik sarf-xarajatlarini qisman qanoatlantirish maqsadida tartibga solingan tizim hisoblanadi. Xalqaro moliya mutaxassislari ta'kidlaganlaridek, mikromoliya institutlarida ko'plab xizmatlar mavjud bo'lib, ular orasida muddatli qarz, sug'urta, moliyaviy savodxonlik kabilarni ko'rish mumkin. Adabiyotlar orqali islomiy mikromoliya vositalarini ikki asosiy toifaga ajratish imkoniyati paydo bo'ldi: a) **Xayriyaga asoslangan vositalar:** Zakot, Vaqf, Sadaqa; b) **Moliyaga asoslangan vositalar:** Mikrokredit bo'yicha: Qarz al-hasan, Salam, Murobaha, Lizing va Mikromoliya bo'yicha: Mushoraka, Muzorabalaridir.

3.1 Nazariy model ishlab chiqish zarurati

Tadqiqot davomida islomiy mikromoliya tizimi vositalarining O'zbekistonda qo'llanilishi uchun maxsus nazariy model ishlab chiqildi. Ushbu model xayriya va moliyaga asoslangan vositalarning o'zaro aloqasi va ta'sir darajasidagi ahamiyatiga asoslanadi. Modelda xayriya asosidagi vositalarning kambag'allikni bartaraf etishdagi ijtimoiy ko'magi va moliya asosidagi vositalarning tadbirkorlik va moliyaviy barqarorlikni ta'minlashdagi ahamiyati tavsiflanadi. Keltirilgan tahlillar asosida, quyida O'zbekiston Respublikasida kambag'allikni bartaraf etish yo'lida ishlab chiqilgan islomiy mikromodelni ko'rish mumkin. Mazkur model ikki asosiy qismdan iborat bo'lib, ham ma'naviy, ham moliyaviy instrumentlarni o'z ichiga oladi.

1a) model: “O‘zbekiston Respublikasida kambag‘allikni bartaraf etishda tavsiya etiladigan Islomiy mikromoliya instrumentlari modeli. Xayriya asosida:”

Shaxsiy tadqiqot natijalari namunasi.

Mazkur diagramma “Islomiy mikromoliya instrumentlari modeli” ning xayriya asosidagi qismini ifodalaydi. U quyidagi tushunchalarni o‘z ichiga oladi:

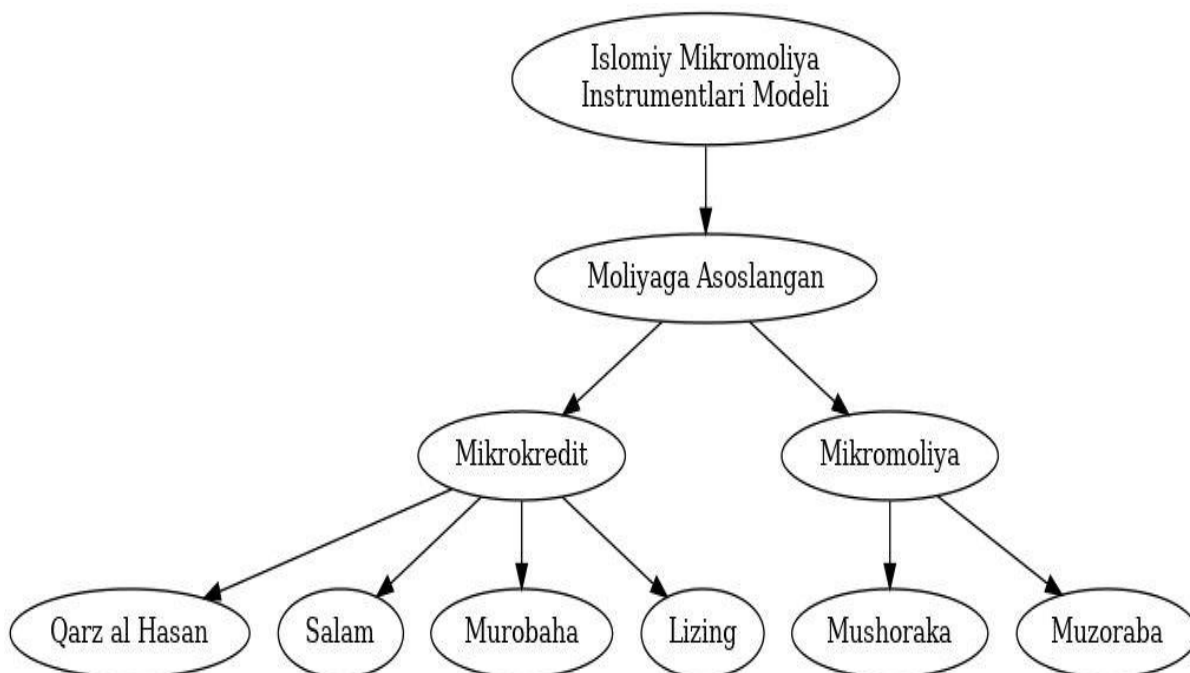
Zakot: Moli nisobga yetgan mol mulk egalaridan 8 toifa insonlarga majburiy sadaqa sifatida ajratiladigan mablag‘.

Vaqf: Jamiyat manfaatiga xizmat qiladigan, barqaror daromad keltiruvchi taqdim etilgan mol-mulk.

Sadaqa: Ko‘ngilli ravishda beriladigan xayriya yoki yordam mablag‘lari. Ushbu vositalar asosan yordamga muhtoj kishilarga moliyaviy yordam berishda xizmat qiladi.

Ko‘zdan kechirilgan ko‘plab xalqaro maqolalar, ijtimoiy va iqtisodiy muammolarni bartaraf etishda xayriya faoliyatining ahamiyatini yuqori ekanini bayon qiladi. Modelda xayriya asosidagi vositalarning kambag‘allikni bartaraf etishdagi ijtimoiy ko‘magi asosan ularni qabul qiluvchining iste‘mol va iste‘foda maqsadlarida unumli foydalanishini ko‘zlaydi. Shuningdek, kelgusida, asliy ehtiyojni qondirish uchun kundalik turmushida yaraydigan mezonni o‘zi va oilasi uchun yuzaga keltirib olishini ifodalaydi. Quyidagi modelda esa, ishlab chiqilgan islomiy mikromodelning ikkinchi bo‘g‘inini ko‘ramiz:

1b) model: “O‘zbekiston Respublikasida kambag‘allikni bartaraf etishda tavsiya etiladigan Islomiy mikromoliya instrumentlari modeli. Moliya asosida:”

Shaxsiy tadqiqot natijalari namunasi.

Mazkur diagramma “Islomiy mikromoliya instrumentlari modeli” ning moliya asosidagi qismini ifodalaydi. U quyidagi tushunchalarni o‘z ichiga oladi:

- a) Mikrokredit: Qarz berish shakli bo‘lib, quyidagi ko‘rinishlarga ega:

Qarz al Hasan: Foyda olinmaydigan qarz.

Salam: Oldindan to‘lov qilingan shartnoma.

Murobaha: Molni sotib olish va foyda bilan qayta sotish.

Lizing: Shartnoma asosidagi sotib olish sharti bilan uzoq muddatli ijara.

- b) Mikromoliya: Sarmoya va sheriklik shakllari:

Mushoraka: Hamkorlik asosida daromad va zararni bo‘lishish.

Muzoraba: Bir taraf moliyaviy mablag‘ beradi, ikkinchi taraf esa ishni boshqaradi.

Ifodalangan islomiy mikromoliya modeli orqali iqtisodiy rivojlanish qo‘llab-quvvatlanadi.

3.2 Ikkilamchi ma‘lumotlarni tahlil qilish ahamiyati

Turli tadqiqotlardan olingan natijalar, shu jumladan, boshqa davlatlardagi islomiy mikromoliya tajribalari o‘rganildi. Ushbu ma‘lumotlardan foydalanib, islomiy mikromoliya vositalarining samaradorligi va ularning O‘zbekiston sharoitida qo‘llash imkoniyatlari nazariy asoslarga tayangan holda baholandi. Xorijiy davlatlardagi xayriya va moliyaga asoslangan vositalarning iqtisodiy tengsizlik va moliyaviy inklyuziyaga ta‘sirini qiyosiy tahlil qilish orqali ilmiy ishlar umumiy ko‘lamga mos ravishda olib borildi [7].

3.3 Sifatli tahlil usuli

Tadqiqotda adabiyotlardan olingan ma‘lumotlar asosida sifatli va tavsifiy tahlil usuli qo‘llanildi. Ushbu tahlil bir nechta vositalar orqali islomiy moliyaviy tamoyillar – foizsiz moliyalashtirish, xatarlarni bo‘lishish va ijtimoiy adolat – mikromoliyadagi o‘ziga xos xususiyatlarni jamlanma shaklida yoritib berdi.

3.4 Modelni kontekstualizatsiya qilish

Taklif etilgan model O'zbekistondagi kambag'allikni qisqartirish yo'lida xizmat qiladigan amaliy strategiyalarni shakllantirish uchun mazkur maqolada nazariy asos sifatida qo'llanildi. Modelni iqtisodiy va ijtimoiy sharoitlarga moslashtirib rivojlantirish orqali O'zbekistonda islomiy mikromoliya tizimini joriy etishning istiqbollari nazariy tahlil qilindi. Modelning O'zbekiston sharoitiga moslashtirilishi va uning amalga oshirilishidagi umid birla kutiladigan natijalar tahlil qilindi.

Tadqiqot natijalari va ularning muhokamasi. Mazkur tadqiqotda O'zbekistonda kambag'allikni kamaytirishda islomiy mikromoliya tizimining imkoniyatlari tahlil qilindi. Tadqiqot natijalariga ko'ra, islomiy mikromoliya vositalari ikki asosiy yo'nalishda – xayriyaga asoslangan va moliyaga asoslangan yondashuvlar orqali ijtimoiy va iqtisodiy tengsizlikni kamaytirish, shuningdek moliyaviy inklyuziyani kuchaytirish imkoniyatini beradi.

4.1 Xayriyaga asoslangan vositalarning ahamiyati

Zakot, Sadaqa va Vaqf kam ta'minotga ega shaxslarning asosiy ehtiyojlarini qondirishda ijtimoiy yordam manbai sifatida muhim ahamiyatga ega. Ushbu vositalar orqali aholining eng himoyasiz qatlamlariga tezkor yordam ko'rsatish va ularni iqtisodiy faoliyatga jalb etish imkoniyatlari mavjud.

Xayriyaga asoslangan vositalar, moliyaviy resurslarni yaratish bilan birga, kambag'al qatlamni iqtisodiy jihatdan barqarorlashtirish uchun birinchi muhim qadam sifatida qaralishi darkor.

4.2 Moliyaga asoslangan vositalarning ahamiyati

Murobaha, Mushoraka, Muzoraba va boshqa moliyaviy vositalar kichik va o'rta tadbirkorlikni rivojlantirish, bandlikni oshirish va moliyaviy barqarorlikka erishishda muhim rol o'ynaydi.

Xususan, qarz al-hasan (foizsiz qarz) vositasi moliyaviy yuklarni kamaytirib, daromadi past bo'lgan aholi uchun qulay va barqaror moliyalashtirish imkoniyatlarini taqdim etadi.

4.3 Xayriya va moliyaga asoslangan yondashuvlar o'rtasidagi muvozanat

Xayriya vositalari qisqa muddatli ijtimoiy yordam sifatida samarali bo'lsa, moliyaviy vositalar uzoq muddatli iqtisodiy rivojlanish uchun muhim hisoblanadi.

Ushbu ikki yondashuvning uyg'unligi O'zbekistonda kambag'allikni tizimli ravishda bartaraf etishga sezilarli ko'mak berishi umid qilinadi. Misol uchun, xayriya asosidagi resurslardan moliyaviy vositalarni moliyalashtirish yo'lida boshlang'ich kapital sifatida ishlatilishi mumkin.

4.4 Islomiy mikromoliya tizimini O'zbekistonda joriy etishning imkoniyatlari va cheklovlari

Islomiy mikromoliya vositalari O'zbekistonda aholi ko'pchiligining diniy qadriyatlariga mos kelishi sababli, ushbu tizimni rivojlantirish uchun mustahkam ijtimoiy asos mavjudligi bilan alohida ahamiyatga ega. Biroq, bugungi davlatchilikda islomiy moliyalashtirish tamoyillariga mos keladigan tartibga solish va huquqiy mexanizmlarning yetarlicha mavjud emasligi ushbu tizimning samarali ishlashiga to'siq bo'lishi mumkin. Shu sababli, huquqiy va institutsional islohotlar zarur bo'ladi.

4.5 Boshqa davlatlar tajribasi asosida olingan munosabat

Malayziya, Indoneziya, va Bangladesh kabi davlatlarda islomiy mikromoliya vositalarining muvaffaqiyatli qo'llanilishi O'zbekistonda ushbu modelning amalga oshirilishi uchun qimmatli ijobiy namuna bo'lishi mumkin.

Ushbu davlatlarning tajribasi o'z navbatida, O'zbekistonda islomiy mikromoliya vositalarining ijtimoiy va iqtisodiy ta'sirini oshirish uchun samarali strategiyalarni ishlab chiqish imkonini beradi.

Xulosa. Mazkur tadqiqotda O'zbekistonda kambag'allikni bartaraf etishda islomiy mikromoliya tizimining ahamiyatini tahlil qilishga qaratildi. Tadqiqotda xulosa qilinishicha, islomiy mikromoliya vositalari, ayniqsa, xayriyaga asoslangan (Zakat, Vaqf, Sadaqa) va moliyaga asoslangan (Murobaha, Mushoraka, Qarz al-hasan) yondashuvlar kambag'allikni kamaytirish va ijtimoiy adolatni ta'minlashda muhim rol o'ynashi mumkinligi bir necha bor e'tirof etildi.

Xayriyaga asoslangan vositalar kambag'al aholini qo'llab-quvvatlash uchun zarur bo'lgan boshlang'ich yordamni ta'minlaydi. Bu esa fuqarolarda iqtisodiy faoliyatga qo'shilish uchun sharoit yaratadi. Moliyaga asoslangan vositalar esa barqaror iqtisodiy rivojlanish va moliyaviy mustaqillikka erishish uchun uzoq muddatli resurslarni zarurat ehtiyojidadagi qatlam sari taqdim etadi. Ushbu vositalarning uyg'un qo'llanilishi islomiy moliya tizimining O'zbekiston sharoitida muvaffaqiyatli tatbiq etilishi mumkinligini ko'rsatadi.

Biroq, ushbu tizimni to'liq amalga oshirish uchun O'zbekistonda huquqiy va institutsional islohotlar o'tkazilishi zarur. Shu bilan birga, boshqa davlatlar, xususan, Malayziya va Bangladesh tajribalarini o'rganish orqali islomiy mikromoliyaning samaradorligini oshirishga xizmat qiladigan strategiyalar ishlab chiqilishi lozim.

Mazkur tadqiqot islomiy mikromoliya vositalarini O'zbekiston iqtisodiyoti va jamiyatida kambag'allikni kamaytirishning muhim mexanizmi sifatida joriy etish imkoniyatini ta'kidlaydi. Keyingi tadqiqotlarda ushbu tizimning aniq iqtisodiy va ijtimoiy ta'sirini baholash uchun batafsil empirik tahlil o'tkazish zarurati mavjudligi ham ko'rinadi.

Adabiyotlar/Литература/References:

1. Adnan, M.A., & Ajija, S.R. (2015). The effectiveness of baitul maal wattamwil in reducing poverty: The case of Indonesian Islamic microfinance institution. *Humanomics* 31(2),160-82.
2. Akbar,T. Siti-Nabiha, A.K. (2022). Objectives and measures of performance of Islamic microfinance banks in Indonesia: The stakeholders' perspectives. *ISRA International Journal of Islamic Finance*, 14(2), 124-140.
3. Alaro, A. A., & Alalubosa, A.H. (2019). Potential of Shari'ah compliant microfinance in alleviating poverty in Nigeria. *Int. J. Islam. Middle E Finance Manag.* 12(1), 115–129.
4. Ali, A.E.E.S. (2017). The challenges facing poverty alleviation and financial inclusion in North-East Kenya Province (NEKP). *Int. J. Soc. Econ.* 44 (12), 2208–2223.
5. Arshad, N.C., & Ismail, A.G (2010). Shariah parameters for musharakah contract: A comment. *International Journal of Business and Social Science*, 1(1), 145-162.
6. Babu, D.R. Naratejaswini & Umakanth, J (2019). The role of microfinance in India. 14th International Conference on Science, Technology and Management, organized by Guru Gobind Singh Polytechnic, Nashik, Maharashtra, India.
7. Balqis, N. et al. (2023). Title: An Integrated Model of Islamic Social Finance Towards Sustainable Funding. Available from https://www.bankrakyat.com.my/uploads/content-downloads/file_20240715161119.pdf [Accessed 12 December 2024].
8. Demirguc-Kunt, A. Beck, T. & Honohan, P. (2008). *Finance for all: Policies and pitfalls in expanding (policy research report)*. Washington Dc: World Bank.

9. Dusuki, A.W. (2008). Understanding the objectives of Islamic banking: a survey of stakeholders' perspectives. *International Journal of Islamic and Middle Eastern Finance and Management*, 1(2), 132-148.
10. El-Komi, M. & Croson, R. (2013). Experiments in Islamic microfinance. *Journal of Economic Behavior & Organization*, 95, 252–269.
11. Hassan, M. K., Alshater, M. M., Hasan, R. & Bhuiyan, A. (2021). Islamic microfinance: A bibliometric review. *Global Finance Journal*, 49, 1-14.
12. Ijaiya, M.A., Jimoh, A.T., Attah, J.A., Abdulmumin, B.A., & Nafiu, A.I. (2021). Murabaha-related credit risk and financial performance of Islamic banks in Africa. *International Journal of Islamic Banking and Finance Research*, 5(1), 60-69.
13. Jimoh, A.T., Attah, J.A. & Abdul, F.A (2021). Financial performance of Islamic banking in Nigeria: A camel analysis of Jaiz bank Plc. *International Journal of Shari'ah and Corporate Governance Research*, 4(1), 1-15.
14. Maulana, H., Abdul Razak, D., Adeyemi, A. A. (2018). Factors influencing behaviour to participate in Islamic microfinance. *International Journal of Islamic and Middle Eastern Finance and Management*, <https://doi.org/10.1108/IMEFM-05-2017-0134>
15. Rohman, P. S., Fianto, B.A., Shah, S. A. A., Kayani, N. S. & Supriani, I. (2021). A review on literature of Islamic microfinance from 2010-2020: Lesson for practitioners and directions. *Heliyon*, 7, 1-11.
16. Sadr, S.K. (2015). Qarḍ ḥasan financing in islamic banks. *ISRA International Journal of Islamic Finance*, 6(2), 1-14.
17. Shaikh, S.A. (2017). Poverty alleviation through financing microenterprises with equity finance. *J. Islam. Account. Business Res.* 8 (1), 87–99.
18. Shinkafi, A.A., Yahaya, S., & Sani, T.A. (2019). Realising financial inclusion in Islamic finance. *J. Islam. Market.* 11 (1), 143–160.
19. Tursunov, A. (2023). Economic Essentials of Islamic Microfinance and Importance in Poverty Reduction. Google.com. Available from https://scholar.google.com/citations?view_op=view_citation&hl=en&user=QM-9wKoAAAAJ&citation_for_view=QM-9wKoAAAAJ:W70EmFMy1HYC [Accessed 12 December 2024].
20. Usman, A.S, & Tasmin, R. (2016). The Role of Islamic Micro-finance in Enhancing Human Development in Muslim Countries. *Journal of Islamic Finance*, 5(1), 53–62.
21. Widiarto, I., & Emrouznejad, A. (2015). Social and financial efficiency of Islamic microfinance institutions: A data envelopment analysis application. *Socio-Economic Planning Sciences*, 50, 1–17. <https://doi.org/10.1016/j.seps.2014.12.001>.
22. World Bank. (2024). Poverty, Prosperity, and Planet Report 2024. World Bank. Available from <https://www.worldbank.org/en/publication/poverty-prosperity-and-planet>.

SCIENCEPROBLEMS.UZ

IJTIMOYIY-GUMANITAR FANLARNING DOLZARB MUAMMOLARI

№ 1 (5) – 2025

АКТУАЛЬНЫЕ ПРОБЛЕМЫ СОЦИАЛЬНО- ГУМАНИТАРНЫХ НАУК

ACTUAL PROBLEMS OF HUMANITIES AND SOCIAL SCIENCES

“Ijtimoiy-gumanitar fanlarning dolzarb muammolari” elektron jurnali 2020-yil 6-avgust kuni 1368-sonli guvohnoma bilan davlat ro‘yxatiga olingan.

Muassis: “SCIENCEPROBLEMS TEAM”
mas’uliyati cheklangan jamiyati

Tahririyat manzili:

100070. Toshkent shahri, Yakkasaroy tumani, Kichik Beshyog‘och ko‘chasi, 70/10-uy. Elektron manzil:

scienceproblems.uz@gmail.com

Bog‘lanish uchun telefon:

(99) 602-09-84 (telegram).